

ORSZÁGOS TERÜLETI HELYZETKÉP

ELŐSZÓ

Az Új Magyarország Fejlesztési Terv keretében az uniós és a hazai források minden eddiginél nagyobb lehetőséget teremtenek az ország, és az egyes térségek fejlődéséhez. A források minél hatékonyabb felhasználása érdekében a fejlesztési célokat a területi adottságokat figyelembe véve szükséges meghatározni.

Az „Országos területi helyzetkép” című kiadvány ehhez kíván hozzájárulni szakmai szempontok szerint végzett területi vizsgálatával és értékelésével. A beszámoló célja, hogy átfogó tájékoztatást adjon Magyarország területi, gazdasági, társadalmi, környezeti és infrastrukturális helyzetéről. A kiadvány nemcsak tájékoztatást ad, hanem a megállapítások és következtetések figyelembevételével hasznos útmutatóként szolgál az Új Magyarország Fejlesztési Terv Operatív Programjainak hatékonyabb lebonyolításához.

A szakkiadványt elsősorban ágazati és területi fejlesztéssel foglalkozó tervezőknek és a területfejlesztésben érintett szervezeteknek ajánlom figyelmébe, továbbá értékes információkkal szolgálhat kutatók és a területfejlesztés iránt érdeklődők számára is.

Bajnai Gordon
nemzeti fejlesztési és gazdasági miniszter

BEVEZETŐ

Az „Országos területi helyzetkép” évente megjelenő területfejlesztési szakkiadvány, amely tényyszerű tájékoztatást ad az ország térszerkezetének alakulásáról, valamint elemzést szolgáltat az ország területi helyzetképéről.

Kiadványunkkal olyan szakértői anyagot szeretnénk a tisztelt olvasóknak adni, amely évenkénti összehasonlításban elemzi a területfejlesztési politika céljait és eredményeit. Az „Országos területi helyzetkép” az Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszer (TelR) adatain, módszertanilag a Területfejlesztési Megfigyelő és Értékelő Rendszeren (T-MER), mint a területfejlesztési politika céljait segítő területi monitoring, elemző, értékelő modellen alapul.

Az Országos Területfejlesztési Kon koncepció (OTK) célkitűzéseire igazodva ismerteti a területi változásokat. Így a

- a térségi versenyképességet,
- a területi felzárkózást,
- a fenntartható térségfejlődést és örökségvédelmet,
- a területi integrálódást Európában,
- a decentralizációt és regionalizmust.

Ezeket a szempontokat a 2006-os év statikus adatai segítségével, mintegy pillanatfelvételt készítve az ország állapotáról jelenítjük meg. A kiadvány elkészítésekor nagy hangsúlyt helyeztünk arra is, hogy a területfejlesztés meglehetősen szikár szakmai jellegét a lehető legolvasmányosabb formában tárjuk az olvasók elé.

Az „Országos területi helyzetkép” részletes anyaga a www.nfgm.gov.hu honlapon a Területfejlesztési és Építészeti Szakállamtitkárság oldalán, valamint a VÁTI által üzemeltetett www.terport.hu weboldalon teljes egészében megtalálható.

Dr. Szaló Péter
területfejlesztésért és építésügyért felelős szakállamtitkár

TARTALOMJEGYZÉK

Előszó	1	Régiók helyzete	27
Bevezető	3	Nyugat-dunántúli régió	27
Intézményrendszer	5	Dél-dunántúli régió	28
Hosszú távú átfogó OTK-célok	8	Közép-dunántúli régió	29
Területi integráció Európába	8	Közép-magyarországi régió	30
A magyar régiók az európai uniós térben ...	10	Észak-magyarországi régió	31
Területi versenyképesség alakulása	11	Észak-alföldi régió	32
Gazdasági tényezők	11	Dél-alföldi régió	33
Gazdasági teljesítmény	12	A régiók fontosabb társadalmi, gazdasági, infrastrukturális, környezeti mutatói, 2006 ..	34
Mezőgazdaság	13	Középtávú területi célok az OTK-ban	35
Ipar	14	Az OTK térségtípusainak területi vizsgálata ...	35
Építőipar	15	Budapesti metropolisz-térség	35
Szolgáltatások	15	Fejlesztési pólusok	36
Turizmus	15	Külső és belső perifériák, elmaradott térségek	38
Képzés	16	Tisza-térség	39
Közlekedés, infokommunikációs technológia és energetika	17	Duna mente és Homokhátság	40
Területi felzárkózás	19	Balaton-térség	41
Demográfia	19	Határmenti térségek	43
Életkörülmények	19	Tanyás térségek	44
Társadalmi szolgáltatások	21	Aprófalvas térségek	45
Fenntartható térségfejlődés	22	Nemzeti kisebbségek által lakott vidékes térségek	46
Levegőminőség	22	Magas arányú cigány népességgel rendelkező térségek	47
Vízminőség	23	Módszertan	48
Hulladékgazdálkodás	25		
Kármentesítés	25		
Természetvédelem	26		
Műemlékvédelem	26		

INTÉZMÉNYRENDSZER

A rendszerváltást követő átalakulási folyamat új követelményeket támasztott a területfejlesztéssel szemben, ezek főbb elemei: az új intézményrendszer létrehozása, a döntési mechanizmusok decentralizálása és az erőforrások koordinációja.

Az Európai Unióhoz való csatlakozásunk is szükségessé tette a magyar területfejlesztési gyakorlat korszerűsítését, valamint az európai területpolitika érvényre jutását. Ez egy hosszabb folyamat eredménye, melyben a legfontosabb volt a területfejlesztés legitimációját biztosító területfejlesztésről és területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvény létrejötte, amely többek között rendelkezik a területfejlesztés intézményrendszerének létrehozásáról.

A törvény hatálybalépését követően a területfejlesztés négy szintű – országos, regionális, megyei és kistérségi – intézményrendszere kiépült.

Az elmúlt években a területfejlesztés több tárcához tartozott, most méltó helyére került, a fejlesztéseket integráló, együtt kezelő Nemzeti Fejlesztési és Gazdasági Minisztériumhoz.

A tárcát felügyelő miniszter összehangolja a közigazgatási szervek területfejlesztéssel kapcsolatos tevékenységét, szakmai irányítást gyakorol a területfejlesztés intézményrendszer felett. Gondoskodik a különböző területi tervfajták kidolgozásáról,

ezek végrehajtásával kapcsolatos feladatokat szervezi és e célt szolgáló anyagi eszközök felhasználását az érintett miniszterekkel együttműködve. A miniszter koordinálja a területfejlesztési célok megvalósítását szolgáló fejezeti kezelésű pénzeszközök pályázati úton történő felhasználását, elősegíti a források decentralizációját, a forráskoordinációt és a programfinanszírozás megvalósulását, az érintett miniszterekkel együttműködve.

Országos szinten, a Kormány illetve a tárcák területfejlesztéssel összefüggő feladatainak végrehajtása mellett, az Országos Területfejlesztési Tanács (OTT) tevékenysége meghatározó. Ebben szerepet kap az érintett tárcák mellett, a regionális, a megyei valamint a szakmai képviselet egyaránt. A Tanács részt vesz a területfejlesztési politika kialakításában és érvényesítésében döntés-előkészítő, javaslattevő, véleményező és koordinációs feladatkörben.

Országos szintű intézmény a Nemzeti Fejlesztési Ügynökség (NFÜ). Az NFÜ az országos fejlesztés-tervezést végzi az EU programozási ciklusoknak megfelelően, valamint a programok végrehajtását felügyeli, ellenőrzi és értékeli. Tevékenysége elsőrendű az ország gazdasági-társadalmi fejlesztése/fejlődése érdekében. A területfejlesztés meghatározó kapcsolatban van az NFÜ-vel a tervezés és az értékelés vonatkozásában azáltal, hogy a területfejlesztési tervezés (minden szinten) megadja a nemzeti fejlesztési tervezés területi kereteit.

A törvény a megyehatárokon túlterjedő területfejlesztési feladatok ellátására regionális fejlesztési tanácsok kialakítását tette lehetővé. Regionális szinten az Országos Területfejlesztési Konceptió alapján hét tervezési-statisztikai régió került kialakításra. A törvény módosításának megfelelően [1999] létrejöttek a hét tervezési-statisztikai régióra épülő Regionális Fejlesztési Tanácsok (RFT) és ezek munkaszervezetei az RFT Ügynökségek. Az RFT-k hatáskörébe tartozik a területfejlesztési feladatok koordinálása és ellátása. Hosszú távú cél, hogy a régióknak – a közigazgatási reform részeként – teljesen független önkormányzatuk legyen pontosan lehatárolt feladatkörrel, saját forrásbázissal.

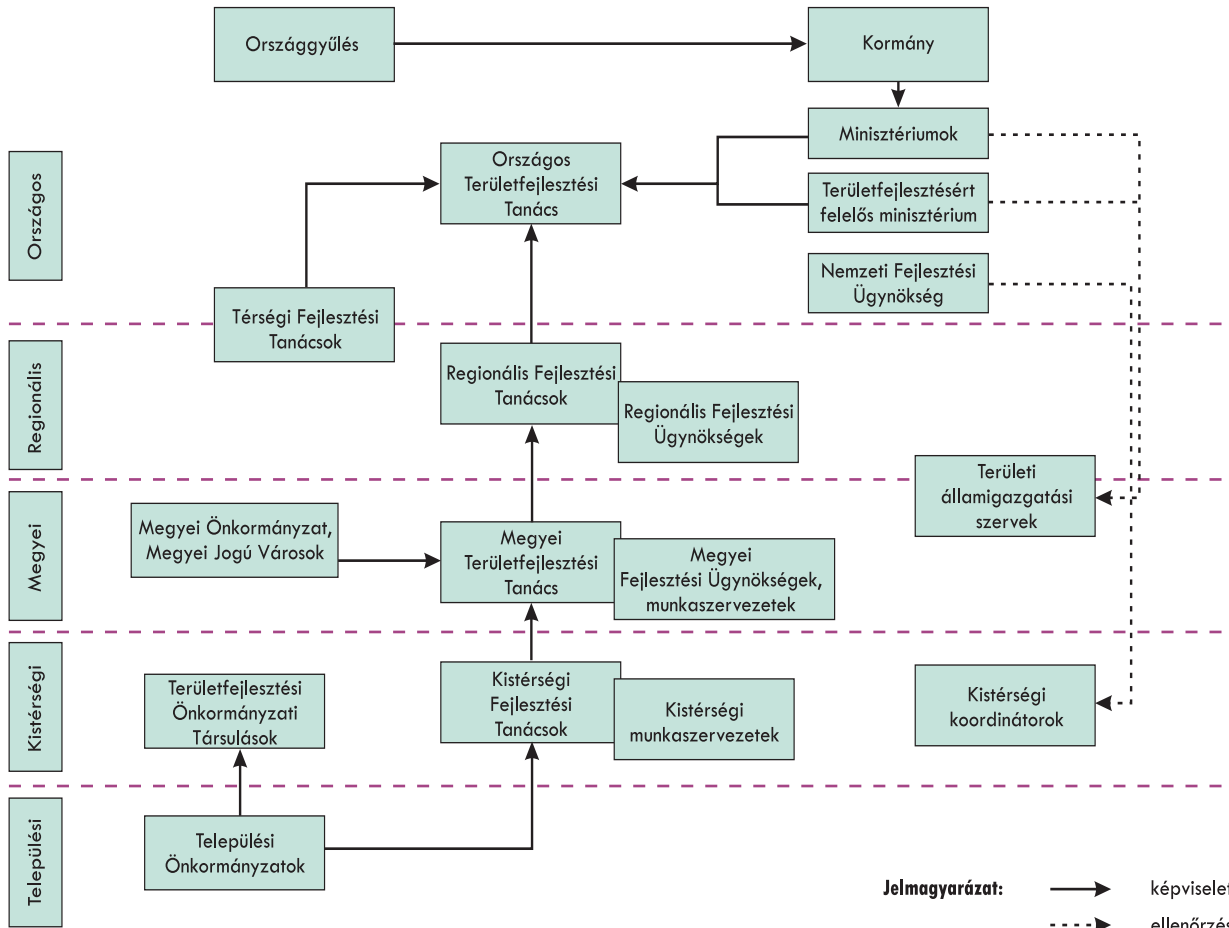
A törvény lehetővé teszi – a régió és megyehatárokon túlnyúló feladatok kezelése érdekében – a térségek együttműködését, melynek intézményes kerete a Térségi Fejlesztési Tanács. A törvény térségi fejlesztési tanácsként hozta létre a Balaton Fejlesztési

Tanácsot, a Balaton kiemelt üdülőkörzetét érintő feladatok koordinálására, valamint a Budapesti Agglomerációs Fejlesztési Tanácsot, az agglomerációs fejlesztési feladatok kezelésére, összhangban a főváros fejlesztésével.

A területfejlesztés megyei szintjén a feladatok összehangolása a Megyei Területfejlesztési Tanácsok (MTT) hatáskörébe tartozik, feladatuk elsősorban a megyei hosszú távú területfejlesztési koncepció és stratégia kidolgozása, mely alapul szolgál a kötelező érvényű megyei területrendezési terv készítéséhez.

A törvény 2004. évi módosítása lehetővé tette a kistérségi fejlesztési tanácsok megalakítását. E szervezetek feladatai közé tartozik – egyebek mellett – a kistérség területfejlesztési feladatainak összehangolása, a kistérségi szintű koncepciók és programok elkészítése.

A TERÜLETFEJLESZTÉS INTÉZMÉNYRENDSZERE

HOSSZÚ TÁVÚ ÁTFOGÓ OTK CÉLOK

Területi integráció Európába

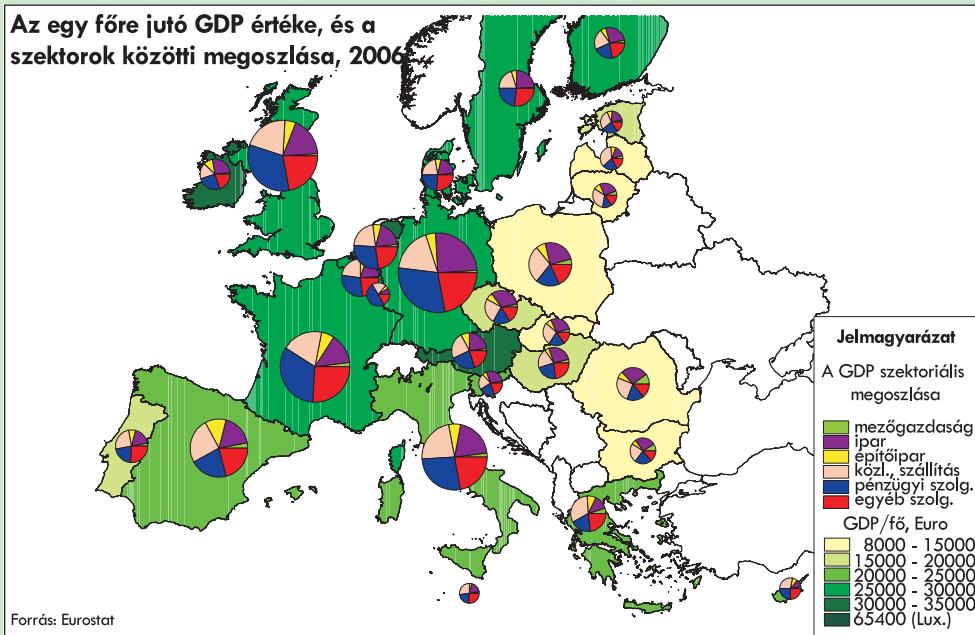
Magyarország **népessége** 2006-ban 10 066 158 fő volt, ezzel az EU-27 tagállamának népességéből 2%-kal részesedett. Míg az unió népességét a természetes szaporodás növelte, addig Magyarországon a természetes fogyás meghaladta a 30 ezer főt, amely arányait tekintve (-3,2‰) Bulgária és Románia mellett a legnagyobb az EU-ban. A népességszámot pozitív irányban befolyásolja a nemzetközi migráció, amely az unió 27 tagállamának népességét 2006-ban összeségében mintegy 1,57 millió fővel növelte. Magyarország nemzetközi vándorlási egyenlege pozitív, 2006-ban mintegy 21300 fő volt. A bevándorlók többsége a szomszédos országokból (Románia, Ukrajna, Szerbia) érkezett, hozzájárulva ezzel az EU össznépességének növekedéséhez is.

A születéskor várható élettartamban továbbra is jelentős különbségek vannak az unió fejlettebb és ke-

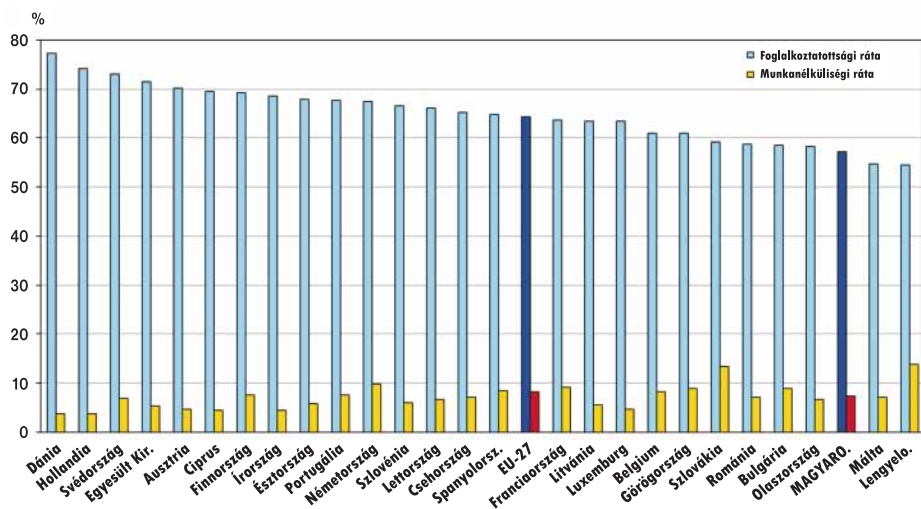
vésbé fejlett országai között. Az előbbieken a férfiaknál 75–78 év, a nőknél 81–84 év az átlagos várható élettartam, Magyarországon ez az érték 2006-ban 69,2 és 77,8 év volt. A munkanélküliségi ráta a 15–74 éves korosztályon belül hazánkban 7,5% volt, ebben az évben 0,7 százalékponttal alacsonyabb, mint az EU-27 átlaga.

A **gazdaság** alapvető mutatójában, a bruttó hazai össztermékben jelentős területi különbségek találhatók a tagországok között. Magyarország egy főre jutó GDP-t tekintve hátul helyezkedik el az országok sorrendjében (15 300 €/fő PPS), 2006-ban csupán Szlovákia, Lettország, Lengyelország, Litvánia, Ro-

Az egy főre jutó GDP értéke, és a szektorok közötti megoszlása, 2006

A foglalkoztatottsági és munkanélküliségi ráta nagysága az EU-27 országában, 2006

mánia és Bulgária volt hazánk mögött. Az EU-27-ek GDP/fő átlaga (22400 €) alapján meghatározott gazdasági fejlettsége Magyarországnak 65% volt. A munka termelékenységében hasonló az ország helyzete, az egy foglalkoztatottra jutó gazdasági kibocsátás az EU-27 átlag 75%-a volt 2006-ban.

A 15-64 évesek foglalkoztatottsági mutatójában még jobban elmaradt Magyarország. Az 57,3%-os érték az EU-27 tagállama közül Lengyelország és Málta után a legkedvezőtlenebb, amely 12-20 százalékponttal kevesebb az EU legfejlettebb államainak mutatójánál.

A kutatás-fejlesztés terén Magyarország ebben a szektorban a GDP-jéből rendre az EU-27 átlag felét

költötte csupán. A legmagasabb arány 2006-ban volt, amikor a hazai GDP 1%-át fordította az ország kutatás-fejlesztésre.

Környezeti mutatóink közül a légszennyezettségi állapot az egyik legjobb a tagországok között. Az összes üvegházhatású gázkibocsátás mindössze 65%-a volt az 1990-es értéknek, míg az EU-27 átlaga 92,1%. Ennél kedvezőbb értékkel csak a balti államok és Románia rendelkezett.

A szennyvíztisztítással ellátott népesség aránya (36%) alig több mint harmada Hollandia vagy Németország értékének. Az egy főre jutó települési szilárd hulladék mennyisége hazánkban kb. 10%-kal maradt el az EU-27 átlagától. A lerakásra kerülő települési hulladék mennyisége viszont másfélszerese az EU-27 átlagának, mivel Magyarországon rendkívül alacsony a hulladék újrahasznosításának és feldolgozásának mértéke.

A biodiverzitás védelemben Magyarország jól szerepelt 2006-ban. Az élőhely védelmi direktíva (92/43/EGK) alapján számított védett területek aránya hazánkban 15%, amely meghaladta az EU-27 és a tagállamok többségének átlagát. A megújú-

ló energia felhasználás tekintetében teljesítjük a jogszabályokban (2001/77/EK; 2002/91/EK) meghatározott értékeket: a villamosenergia-termelés 4,6%-a származott megújuló erőforrásból, azonban ez csak harmada az EU-27 átlagának.

A szárazföldi (közút, vasút, folyami hajózás) áruszállítás volumene egy év alatt az unió 27 tagállamában átlag 4,7%-kal nőtt 2006-ban, míg hazánkban 16,1% volt a növekedés.

A magyar régiók az európai uniós térben

A gazdasághoz kapcsolódó mutatók szinte mind-egyikében a Közép-magyarországi és a Nyugat-dunántúli régió állt legjobb helyen az összehasonlításban, bár teljesítményük még így is az európai átlagnak megfelelő, vagy az alatti. Az egy főre jutó bruttó hazai termék a Közép-magyarországi régióban csekély mértékben meghaladja az európai uniós átlagot a többi magyarországi régió értéke pedig csupán 50–60%-a volt az uniós átlagértékének.

A magyar régiók a foglalkoztatás mértékében nagyobb különbségeket mutattak. A legjobb Nyugat-dunántúli, ill. Közép-magyarországi régióban a 15–64 éves korosztály 62,7–62,8%-a volt foglalkoztatott, miközben az EU-27 átlaga 64,3% volt. Ezzel az értékkel ez a két fejlett régió a régiók közepmezőnyében található, miközben a két legrosszabb foglalkoztatási szintű régió – Észak-alföldi és Észak-magyarországi – a tíz leggyengébb közé tartozik.

A munkanélküliségi ráta négy régióinkban volt kisebb, mint az EU-átlag: Közép-Magyarországon,

Nyugat-Dunántúlon, Közép-Dunántúlon, valamint Dél-Alföldön. A Közép-magyarországi régió ezzel az EU-27 NUTS 2-es rangsorának első harmadában, a második három ennek a rangsornak a közepmezőnyében helyezkedett el 2006-ban. Észak-Magyarország és Észak-Alföld viszont már csupán az EU-27 régiós rangsorának alsó ötödében foglalt helyet.

Az internet-hozzáférés terén szintén jelentős lemaradásban voltak a magyar régiók. Míg az EU-27-ek esetén a háztartások 48%-a csatlakozott a világhálózathoz, a fejlett Közép-magyarországi régió értéke ennek alig a kétharmada, míg a régiók rangsorában utolsó Észak-Magyarország értéke kevesebb, mint egyharmada volt. De a régiók többsége is csak az EU-átlag harmadát haladta meg kisebb mértékben.

A környezeti mutatók közül nemzetközi összehasonlításban igen fontos az üvegházhatású gázok kibocsátása. Az EU-25 átlaga 10,73 tonna/fő volt, amelynél csak a Közép-magyarországi régió kibocsátása magasabb, majdnem másfélszerese. A legacsonyabb két régió, a Dél-Alföld és Észak-Alföld az átlag 10%-át sem érte el. A védett területek arányában egyedül az Észak-magyarországi régió haladta meg az EU átlagát, 14,4%-os értékkel. Legrosszabb a mutató értéke a Dél-Alföldön és a Dél-Dunántúlon, ahol az EU-átlag felét sem érte el 2006-ban. Ugyanebben az évben az Európai Unió 27 tagállamában átlagosan 525 kg/fő települési szilárd hulladék került elszállításra, míg Magyarországon ezt csak a Közép-dunántúli régió haladta meg 612 kg/fő értékkel. A legkevesebb a Dél-Alföldön volt, értéke az EU átlag 72%-a.

TERÜLETI VERSENYKÉPESSÉG ALAKULÁSA

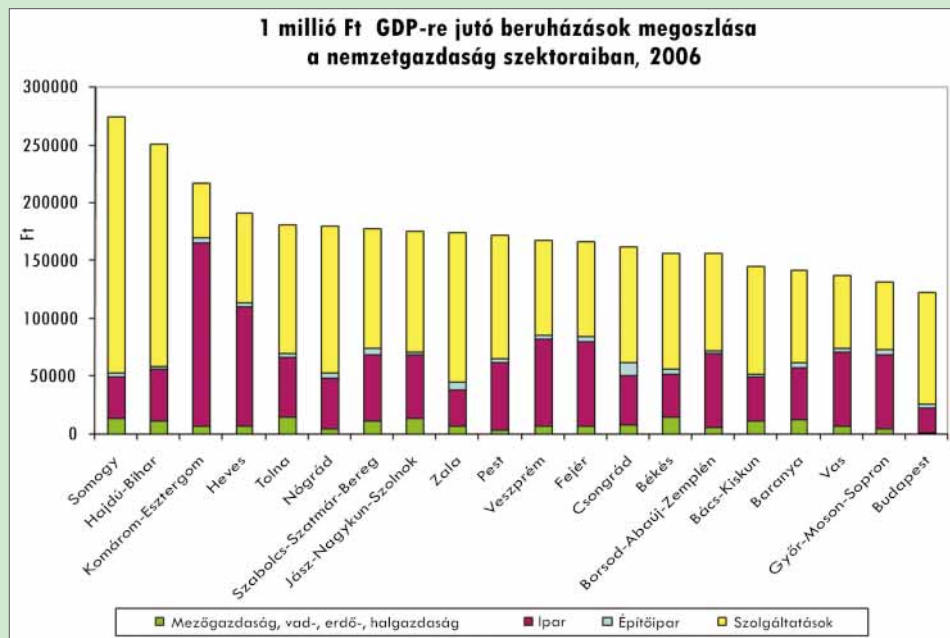
A területi versenyképesség a vállalkozások gazdasági versenyképességén túl magában foglalja az adott terület fizikai, környezeti és humán adottságait. Ennek megfelelően a gazdasági tényezők mellett a képzettség és az elérhetőség területi alakulása is fontos vizsgálati szempont.

Gazdasági tényezők

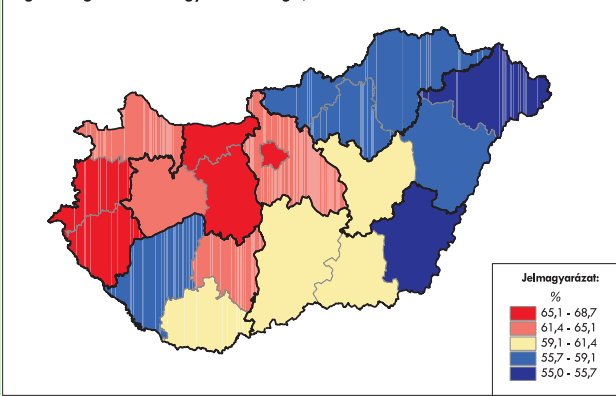
A nemzetgazdaság dinamikáját jól érzékeltető mutató a **GDP-re jutó beruházások** aránya. Magyarországon 2006-ban a GDP 15%-át fordították beruházásokra. Legmagasabb arányban Somogy (27%) és Hajdú-Bihar megyében (25%) fordítottak инвестиációra, míg Vas és Győr-Moson-Sopron megyében (13%), valamint a fővárosban (12%) átlag alatti arányban.

A vállalalkozási aktivitást reprezentáló 1000 főre jutó **gazdasági társaságok** száma a legnagyobb a fővárosban (122 db), és a Budaörsi kistérségben (102 db), míg az ország keleti és déli területein igen alacsony értékű, ennek tizedrésze.

Az országok fejlettségét jelentősen befolyásoló tényező a **lakosság gazdasági aktivitása**. Magyarországon a gazdasági aktivitásban, melynek értéke 2006-ban átlagosan 62% volt, számottevő tartalék van. A nyugat-kelet megosztottság talán ezen a területen jelenik meg a legmarkánsabban. Zala és Vas megyére jellemző a legmagasabb aktivitás (69 és 65%), de átlag feletti Fejér, Győr-Moson-Sopron és Komárom-Esztergom megyékben is. A Tiszántúlon, Észak-Magyarországon és a Dél-Dunántúlon nagy részén viszont majdnem minden második munkaképes korú lakos inaktívnak tekinthető.

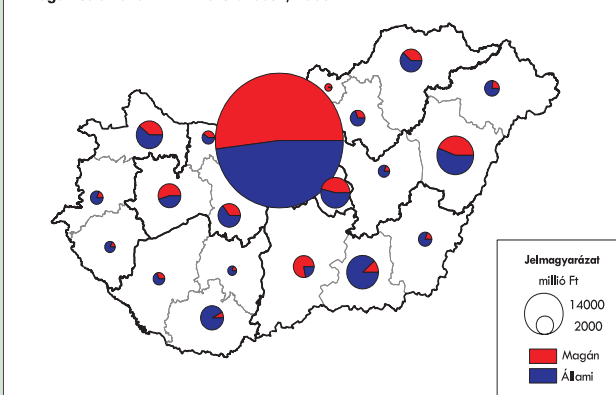

A gazdasági aktivitás megyei különbségei, 2006

A fejlődés fontos bázisának számító **kutatás-fejlesztési ráfordítások** nagy területi koncentrációt mutatnak. A K+F a világon mindenhol, így hazánkban is a nagyvárosi agglomerációkban, illetve az egyetemen összpontosul. Hazánkban – főként a vállalati ráfordításokban – Budapest súlya ezt figyelembe vé-

A magán és az állami K+F ráfordítások, 2006

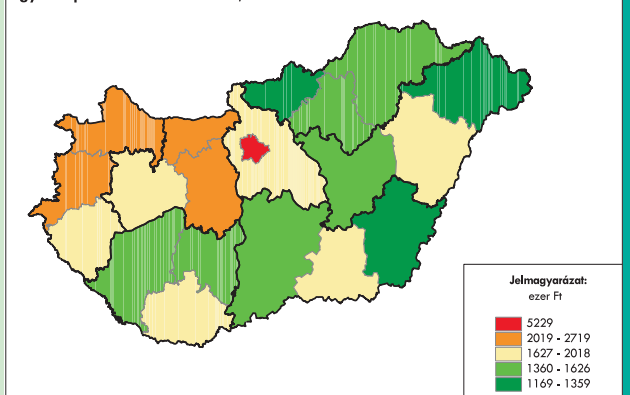

ve is rendkívül magas más térségekhez képest: 2006-ban 66%. Az állami források továbbra is meghatározók (55%), viszont a vállalati K+F ráfordítások aránya nőtt. 2006-ban Budapesten, Veszprém és Bács-Kiskun megyében a források már több mint fele a magánszférából származott.

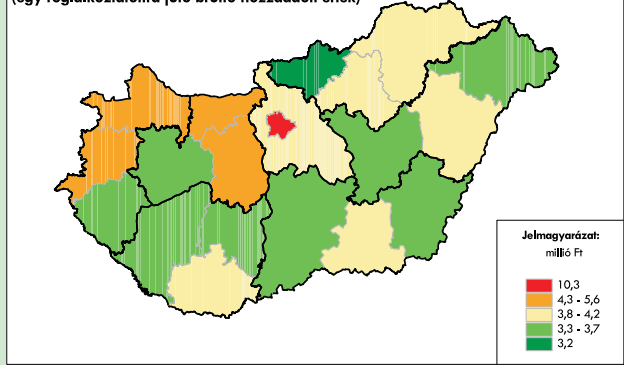
Gazdasági teljesítmény

Magyarországon az **egy főre jutó GDP** 2006-ban 2,36 millió Ft volt, ezt az átlagot Budapest értéke 220%-al múlta felül. A főváros, Komárom-Esztergom, valamint Győr-Moson-Sopron megye értéke haladta meg kis mértékben az átlagot, miközben az összes többi megye alatta maradt annak. Szembetűnő a nyugati és keleti országrész, illetve a Dunántúl északi és déli része közötti különbség. A fejlettségi rangsor első négy megyéje dunántúli, míg a legfej-

Egy főre jutó bruttó hazai termék, 2006

Termelékenység, 2006
(egy foglalkoztatottra jutó bruttó hozzáadott érték)

letlenebbek mind Észak-Magyarországon és az Alföldön találhatók.

Az **egy foglalkoztatottra jutó bruttó hozzáadott érték** a termelékenység egyik legfontosabb mutatója, ami Budapesten az országos átlag kétszeresét is meghaladta (10,3 M Ft). Győr-Moson-Sopron megye értéke némileg magasabb az átlagnál, de a többi megyében átlag alatti. Békés, Szabolcs-Szatmár-Bereg és Nógrád megyében pedig még az országos átlag kétharmadát sem érte el a mutató értéke.

A magyar gazdaság szerkezete a bruttó **hozzáadott érték ágazati megoszlása** alapján a tercier szektor túlsúlyát mutatja.

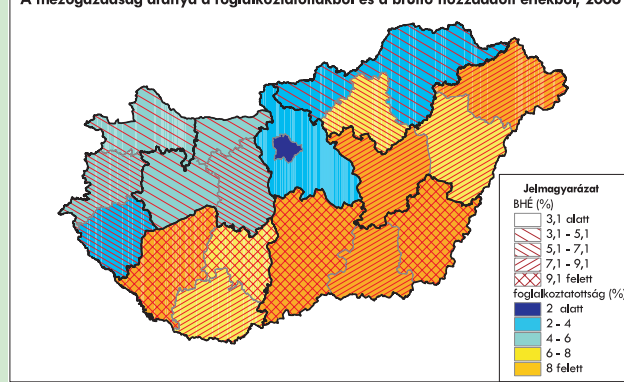
2006-ban a mezőgazdaság adta az értéktelmesítés 4,1%-át, az ipar és építőipar együttesen 30%-át, a szolgáltatások 66%-át. A gazdaság egészének teljesítményét meghatározó húzóágazatok (kőolaj-feldolgozás, villamos gép-, műszergyártás; jármű-

gyártás; pénzügyi közvetítés; ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatás) az értéktelmesítés közel egyharmadát képviselték. Ezek arányai az országot márkánosan két részre osztják: kiugró a modern feldolgozóiparral rendelkező Győr-Moson-Sopron, Komárom-Esztergom és Vas megyék, valamint a főváros.

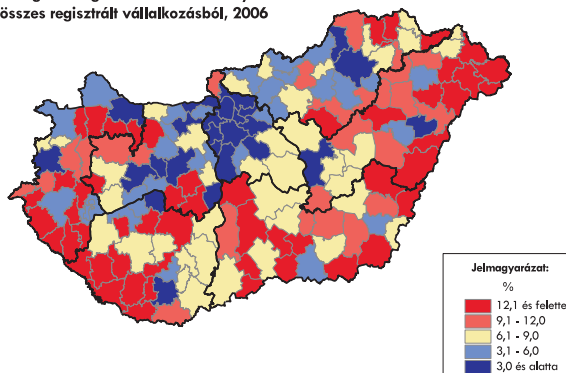
Mezőgazdaság

2006-ban a Magyarországon előállított bruttó hozzáadott értékből a mezőgazdaság 4,1%-kal részesedett, 10% feletti arányt csak Békés, Bács-Kiskun, Tolna és Somogy megyékben érték el. A foglalkoztatottaknak mindössze 4,8%-a dolgozott ebben a szektorban. Legnagyobb számban jellemzően a hátrányos helyzetű térségekben: a Dél-Alföldön és a Dél-Dunántúlon.

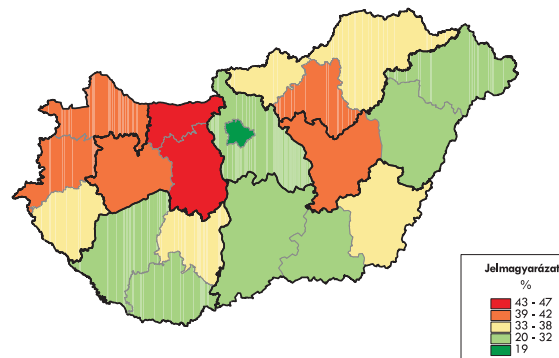
A mezőgazdaság aránya a foglalkoztatottakból és a bruttó hozzáadott értékből, 2006

A mezőgazdasági vállalkozások aránya az összes regisztrált vállalkozásból, 2006

Az ipari foglalkoztatottak aránya, 2006

A mezőgazdaságnak a gazdaság egészében játszott szerepének differenciáltságát jól mutatja kistérségi szinten a vállalkozások aránya. Az agrárvállalkozások aránya erősen összekapcsolódik a periférikus helyzettel, valamint a relatív elmaradottsággal. A legmagasabb értéket alföldi és dél-dunántúli kistérségekben éri el.

Ipar

Az ipari termelés továbbra is a nemzetgazdaság meghatározó ágazata: a GDP 25%-át termeli ki. Az ipari bruttó hozzáadott érték kétharmadát 2006-ban a Közép-magyarországi, illetve a Nyugat- és Közép-dunántúli régiókban hozták létre. Az iparban foglalkoztatottak az összes foglalkoztatott 32%-át teszik ki. Arányuk a legnagyobb Komárom-Eszter-

gom megyében (47%), míg Budapesten a legalacsonyabb (% alatti).

Az ipari beruházások reálértéke 8,8%-kal csökkent 2005-2006 között, elsősorban a Közép- és Nyugat-dunántúli régióban, kisebb mértékben az Észak-magyarországi és Észak-alföldi régiókban. Egyedül Budapest iparának fejlődése volt jelentősebb.

Az ipari tevékenység egyik fontos, a térségi versenyképesség környezeti dimenziójára hatással lévő eleme a légszennyező anyagok kibocsátása, ami még mindig az egykori ipari tengely (Ajka-Várpalota-Visonta-Miskolc) városaiban a legnagyobb. A hazai nettó üvegházgáz kibocsátásnak (74 Mt) is több mint háromnegyede az energiaszektorra terhel, vagyis a hőerőművek telephelyeihez kötődik.

Építőipar

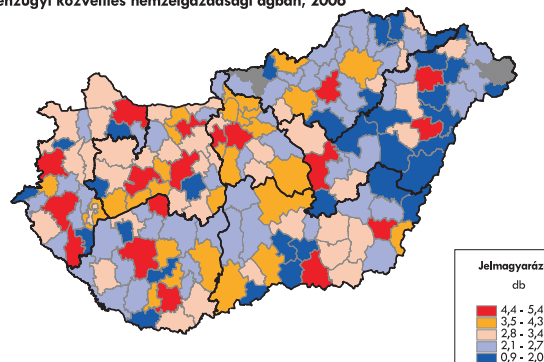
Az építőipar területi szerkezete mozaikos képet mutat, a kevésbé fejlett térségekben többnyire nagyobb GDP-részesedéssel rendelkezik, de a megyék közötti különbségek kicsik. A beruházások terén nagyobbak a differenciák, 2006-ban az építőipari beruházások 44%-a zajlott a Közép-magyarországi régióban. A beruházások nagyságát jelentősen befolyásolta az autópálya-építés, ennek is köszönhetően Pest megye mellett Baranya, Borsod-Abaúj-Zemplén és Hajdú-Bihar megye súlya volt kiemelkedő.

Szolgáltatások

A terciér szektor egyre fontosabb szerepet tölt be, a foglalkoztatásban és az értéktermelésben egyaránt. A foglalkoztatottak 63%-a dolgozott a terciér szektorban, amely a GDP-ből 66%-kal részesedett. A területi különbségek azonban itt is jól érzékelhetők, míg a fővárosban a GDP 81%-át a terciér szektor állítja elő, addig a legiparosodottabb megyékben (Győr-Moson-Sopron, Fejér, Komárom-Esztergom) a GDP 50%-át sem éri el a szolgáltatások aránya. A foglalkoztatásban már kisebbek a területi különbségek. Komárom-Esztergom megye kivételével mindenhol a foglalkoztatottak legalább fele a terciér szektorban dolgozik.

A kereskedelmi szektorban szembetűnő Budapest túlsúlya, különösen a nagykereskedelem és a

1000 lakosra jutó regisztrált vállalkozások száma
a pénzügyi közvetítés nemzetgazdasági ágban, 2006

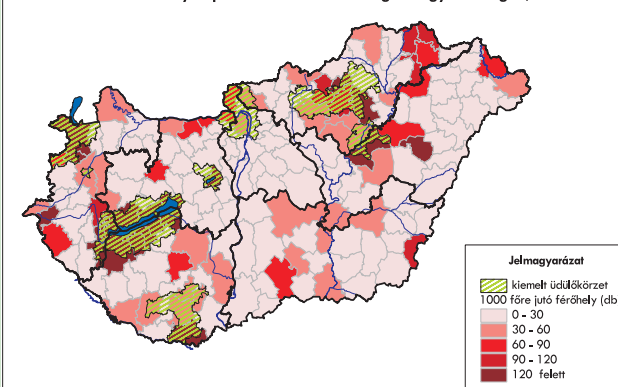

gépjármű-kereskedelem terén. A Közép-magyarországi régió a foglalkoztatottak és a bruttó hozzáadott érték alapján is kiemelkedik [44%, illetve 58%], a többi régió közül, amelyek között viszont alig van különbség. A pénzügyi szolgáltatások területileg koncentráltak, elsősorban a fővárosban és a nagyvárosokban összpontosulnak. Budapest a pénzügyi közvetítés összes GDP-jének 2/3-át termelte ki. A vállalkozások számában szintén jól kirajzolódnak a nagyobb városok térségei.

Turizmus

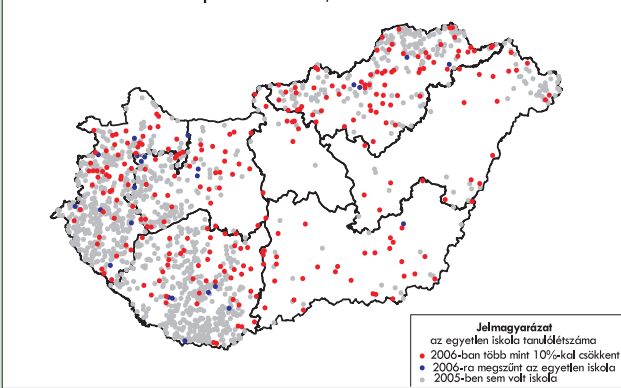
Az ágazat területi szerkezetét specializáltsága, a vonzerő határozza meg. A vendégforgalom terén a rangsor élén továbbra is a gyógyfürdők kistérségei, a Balatont körülvéő kistérségek, illetve Sopron, Eger, Gárdony térsége állnak.

Az összes szállásférőhely-kapacitás területi különbségei Magyarországon, 2006

Az országos vendégforgalom 42%-a összpontosul Budapestre és a Balaton térségébe. Az 1000 főre jutó szálláshely-kapacitás is ehhez igazodik. A szálláshelyekkel legjobban ellátott térségek a Balaton körzete, és a kiemelt üdülőkörzetek.

Az általános iskolai ellátás problématerületei, 2006

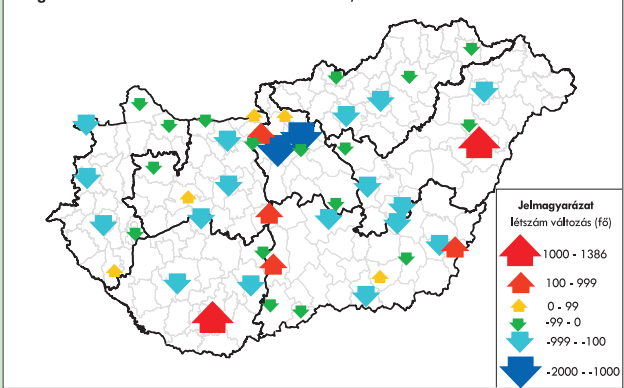
Képzés

A gazdasági versenyképesség alapvető tényezője a megfelelő képzettségű munkaerő, amit a magas szintű és elérhető oktatás biztosít. A demográfiai folyamatokkal összhangban viszont tovább csökkent az iskolások, ezzel együtt az iskolák száma is. 2006 végére már 1104 olyan települése volt az országnak, ahol nem működött helyben *általános iskola* és 1766, ahol csak egy intézmény működött.

Az iskolák számának csökkenése elsősorban az aprófalvas déli és nyugat-dunántúli területeken, valamint Észak-Magyarországon jelentős probléma.

A *középfokú oktatásban* a szakközépiskolák és gimnáziumok együttes tanulói létszáma 443 ezer főre növekedett, miközben a szakképzésben egyre kevesebben, 2006-ban már csak 129 ezren vettek részt.

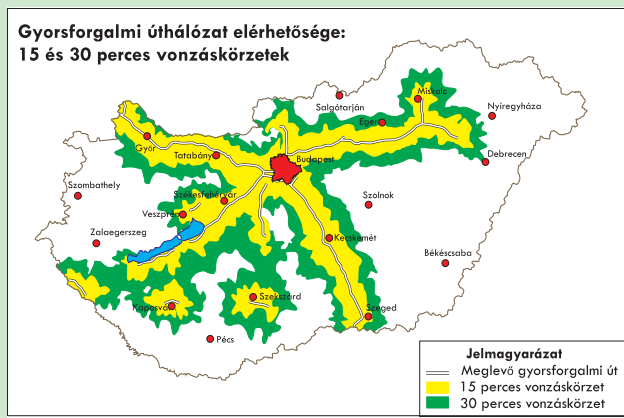
Hallgatói létszámok változása a felsőoktatásban, 2006

A *felsőoktatásban* 2006-ban 414 ezren tanul-
tak, ezen belül a nappali tagozaton 216 ezren. A fel-
sőoktatás főváros-központúsága továbbra is igen
jelentős, 2006-ban a hallgatók 44%-a Budapesten
tanult.

Közlekedés, infokommunikációs technológia és energetika

A fejlődés stratégiai jelentőségű tényezője min-
den területi szinten az elérhetőség. A *gyorsforgalmi
úthálózat* 172 km-el bővült 2006-ban: nyolc autópá-
lya-szakasz került átadásra, főként az M3-M35, és
az M6, M7 sz. autópályákon. Az év végére az ország
gyorsforgalmi hálózata már 914 km hosszú volt. A
fejlesztések a regionális elérhetőség javulásában is
megmutatkoztak. Az M3-M35 autópályák tovább-
építésével jelentősen javult a keleti, észak-keleti or-
szág rész főváros felőli megközelíthetősége.

A főútvonalhálózat-fejlesztés viszont háttérbe szo-
rult, az első- és másodrendű főútvonal-hálózaton
mindössze 51 km útépítés történt, ennek is három-
negyed részét a 2. sz. főút burkolat-megerősítése tet-
te ki. Az *alacsonyabb rendű közúthálózat-fejlesztések*
alacsony száma, az elkerülő utak hiánya miatt a me-
gyei, kistérségi központok elérhetőségében sehol
sem következett be jelentősebb javulás.

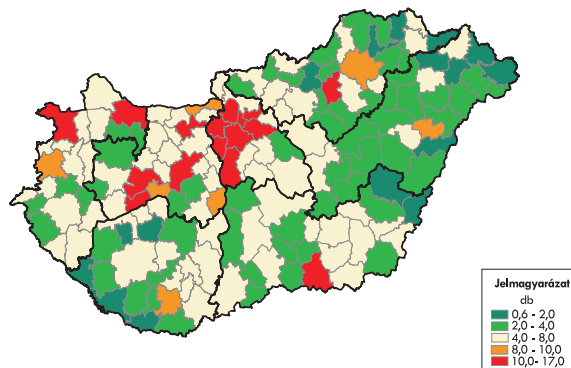
A *vasúthálózat* hossza 2006-ban gyakorlatilag
nem változott. Ugyanakkor a Nemzeti Fejlesztési
Terv keretében már korábban megkezdődött a vas-
úti pályák, és a hozzájuk kapcsolódó létesítmények
korszerűsítése. Több helyen 2001-től egészen
2015-ig folynak az átépítések a sebesség és a biz-
tonság fokozása érdekében, a Budapest – Hegyes-
halom, a Budapest i Cegléd – Lőkösháza, valamint a
Boba – Bajánsenye fővonalakon (ezeken 2006-ban
is dolgoztak). 2006-ban fejeződött be az Ács-
Győrszentiván közötti szakasz villamosítása és mo-
dernizálása.

A *vízi közlekedés* terén továbbra is a leg-
fontosabb feladat a Duna 2,5 m merülésű hajókkal
történő hajózhatóságának biztosítása, mely feltétel-
nek jelenleg a hazai Duna-szakasz nem tesz eleget.
A belvízi közlekedésben 2006-ban szállított 7,3 mil-
lió tonna áru mindössze 1%-a adódott a belföldi for-
galomból, 39%-a az exportból, 15%-a az importból,
45%-a pedig az átmenő forgalomból.

A **légi közlekedés** jelentős fejlődésen megy át, 2006-ban már 6 nemzetközi forgalmú repülőtér működött az országban. A jelentősebb vidéki légi-kikötőkben (Sármellék, Debrecen, Győr-Pér) összesen mintegy 100 ezer utas fordult meg, míg az e téren domináns Ferihegy forgalma 8,4 millió fő volt.

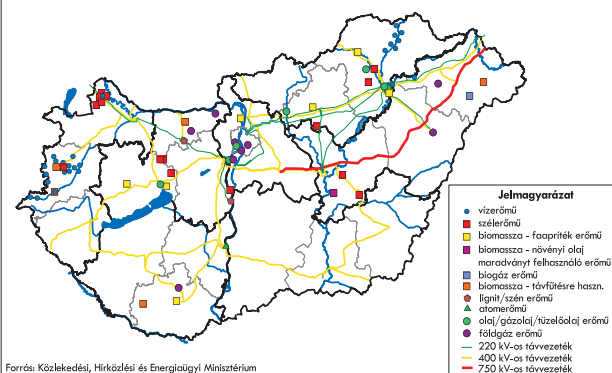
A tudás alapú, versenyképes társadalom fontos jellemzője a magas szintű információáramlás. Ezt jellemzi az **internet-hozzáférés** aránya, amely a nagyvárosok környékén lényegesen nagyobb. A 100 lakosra jutó internet-hozzáférések számában nagy különbségek tapasztalhatók. Míg Budapesten 2006-ban minden hatodik lakosra jutott internet-hozzáférés, addig a Baktalórántházai, Fehérgyarmati és Bodroghközi kistérségekben csak minden 100-140 lakosra jutott egy előfizetés.

100 lakosra jutó internet-előfizetések száma, 2006

A hazai gazdaság **energiainport**-függősége továbbra is jelentős, amit csak fokoz a szénhidrogén tüzelésű erőművek terjedése. 2006-ban építés alatt állt a nyíregyházi kombinált ciklusú erőmű, amely világviszonylatban is az egyik legkorszerűbb erőműnek számít rövidesen. A szélerőművek térhódítása jellemzi leginkább a szektort, 2006-ban Mezőtúron, Felsőzsolcán, Törökszentmiklóson, Mosonmagyaróváron és Csetényben helyeztek üzembe összesen 10 széltornyt, mintegy 18,8 MW teljesítménnyel.

Magyarországi működő erőművek helye a térszerkezetben, 2006

TERÜLETI FELZÁRKÓZÁS

A területi társadalmi különbségek a lakosság demográfiai helyzetében, életkörülményeiben, a szociális és közműellátásban érhetők tetten.

Demográfia

Magyarország **lakossága** a 2006. év végén 10 066 158 fő volt, 10 423 fővel kevesebb, mint egy évvel korábban. A csökkenés leginkább az Észak-magyarországi régiót érintette, ahol 0,8%-os volt a népességszökkenés. A régiók közül egyedül Közép-Magyarországon éltek többen (17 ezer fővel), mint egy évvel korábban.

A népességváltozás fő tényezője a **természetes fogyás**, amely országosan 3,2%-os volt. A természe-

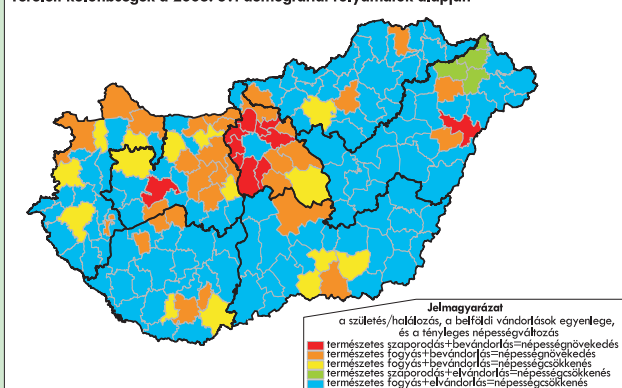
tes szaporodás a főváros agglomerációjában, a természetes fogyás pedig az aprófalvas (letenyei, szobi, őriszentpéteri) kistérségekben volt a legnagyobb.

A természetes fogyásból adódó 32 ezres veszteséget a nemzetközi vándorlásból származó 21 ezer fős többlet ellensúlyozta. A belföldi vándorlásban a legnagyobb nyereség a veresegyházi kistérséget jellemezte, ami elsősorban a fővárosból való kiköltözéssel magyarázható. Az elvándorlás leginkább az Észak-magyarországi és Észak-alföldi régió kistérségeit sújtotta, a Bodrogközben volt a legnagyobb (1,7%) a veszteség. A migrációs folyamatok fő nyertese továbbra is a főváros környéke.

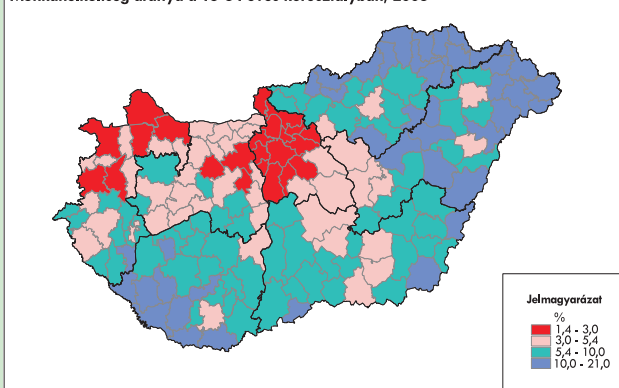
Életkörülmények

A **munkanélküliségi ráta** 2006-ban országosan 5,4% volt a 15-64 éves korosztály létszámához viszo-

Területi különbségek a 2006. évi demográfiai folyamatok alapján

Munkanélküliség aránya a 15-64 éves korosztályban, 2006

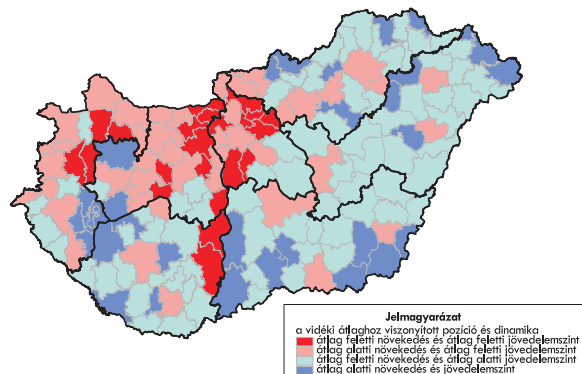
nyítva. A munkanélküliség továbbra is az Észak-magyarországi régiót sújtja legnagyobb mértékben, a Hegyközben, a Bodroghözben és az Encsi kistérségben a ráta elérte a 20%-ot. A Balatontól északra és a főváros tágabb térségében az átlagnál jóval alacsonyabb szintű volt a munkanélküliség (a ráta 2-2,5%).

Országosan az **egy lakosra jutó jövedelmek** emelkedése az inflációt figyelembe véve 5,5% volt. A legnagyobb arányú növekedés az Észak-alföldi régiót jellemezte, a Közép-magyarországi és Nyugat-dunántúli régióban viszont a jövedelmek növekedése az országos átlag alatt maradt. Kistérségi szinten 2006-ban a legalacsonyabb fajlagos jövedelemszint a Bodroghözi, a legmagasabb a Budaörsi kistérségeket jellemezte, előbbi értéke mindössze 29%-a volt az utóbbiénak.

A **lakásállomány** bővülése szoros összefüggésben van az egyes térségek népességmegtartó képességével: 2006-ban 33,8 ezer lakás épült az országban. A legtöbb Budapest (8239) után a Ráckevei és a Szegedi kistérségben (mindkettőben 1000 körüli), míg a legkevesebb (7) a Mezőkovácsházaiban. 2006 végén a lakások 95%-a rendelkezett vezetékes ivóvízzel. A vezetékes ivóvízhálózat kiépítettsége települési szinten csaknem teljes, 2006-ban egyedül a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Pusztafalu nem rendelkezett vezetékes ivóvízzel.

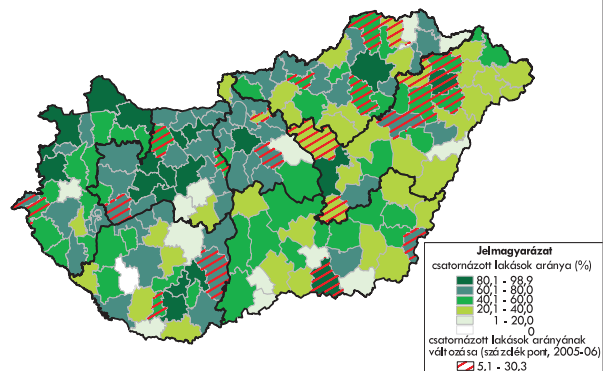
A csatornahálózatba bekötött lakások aránya 68% volt 2006-ban. A **csatornázottság** legkedvezőbb mutatóival a korábbi fejlett észak-dunántúli

Egy lakosra jutó jövedelem szintje (2006) és változása, 2005-06

ipari tengely és a Balaton környéki kistérségek illetve a megyeszékhelyek kistérségei rendelkeznek, ahol a csatornázottság meghaladja a 80%-ot. Egyedül a kadarkúti kistérségben nem volt csatornahálózat, de még további 7 olyan kistérség volt az országban, ahol 10% alatti a rákötések aránya. A 2006. évben fekte-

Csatornázott lakások aránya, 2006

tett csatornahálózat hossza országosan 1446 km volt, 78 településen történt fejlesztés, nagyrészt Borsod-Abaúj-Zemplén, Nógrád és Vas megyében.

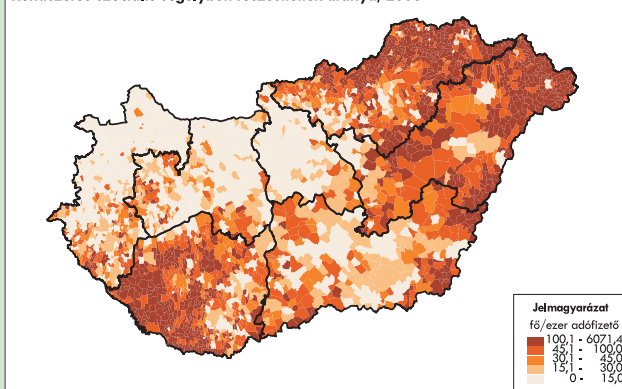
A lakásállomány 69%-a részesült **vezetékes gáz-ellátás**ban. A földgázhálózatba bekötött lakások aránya néhány dél- és közép-dunántúli kistérségben a legmagasabb (Fonyódi, Balatonföldvári, Gárdonyi, Székesfehérvári, Dunaújvárosi kistérség), ahol közel 100%-os a lakások ellátottsága. Legalacsonyabb az ellátottság néhány Baranya megyei kistérségben (Sellyei, Szigetvári, Sásdi, Szentlőrinci, Komlói és Siklói kistérségek).

Társadalmi szolgáltatások

Az **egészségügyi alapellátás**ban a háziorvosok és házi gyermekorvosok száma kismértékben csökkent, viszont ennek kétharmada a súlyos társadalmi problémákkal küszködő Észak-magyarországi régiót érintette. Egy orvosra az Észak-magyarországi és az Észak-alföldi régióban jutott a legtöbb beteg 2006-ban, de alig volt jobb az arány a bevándorlás egyik fő célterületének számító Közép-Dunántúl és Közép-Magyarország egyes kistérségeiben is. Amíg országosan 1560 lakos jutott egy háziorvosra és házi gyermekorvosra (együtt), addig ez a szám 2000 felett volt néhány (baktalórántházai, ózdi, dunakeszi, veresegyházi, gödöllői) kistérségben.

Az önkormányzatok által **rendszeres szociális segélyben** részesítettek évi átlagos száma 159

Rendszeres szociális segélyben részesítettek aránya, 2006

ezer volt 2006-ban. A 18-59 éves korosztály 2,6%-a részesült rendszeres szociális segélyben. A Közép-magyarországi régióban 0,5%, az Észak-magyarországi régióban 6,1% volt a segélyezettek aránya. Borsod-Abaúj-Zemplén megye 4 kistérségében (edelényi, szikszói, encsi, abaúj-hegyközi) 28%-kal többen (7382-en) kaptak segélyt, mint az egymillió lakosú Nyugat-dunántúli régióban (5731 fő).

A különbség még nagyobb, ha a rendszeres szociális segélyben részesülők számát az adófizetőkével hasonlítjuk össze. Egyes dél-dunántúli és észak-borsodi településeken többen élnek segélyből, mint adóköteles jövedelemből, miközben a Dunántúl észak-északnyugati részén és a Közép-magyarországi régióban 1000 adófizetőre 15 vagy ennél kevesebb segélyezett jutott 2006-ban.

FENNTARTHATÓ TÉRSÉGFEJLŐDÉS

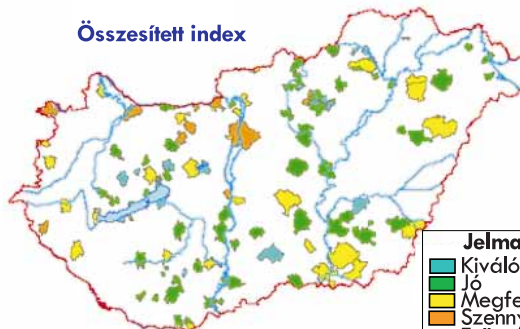
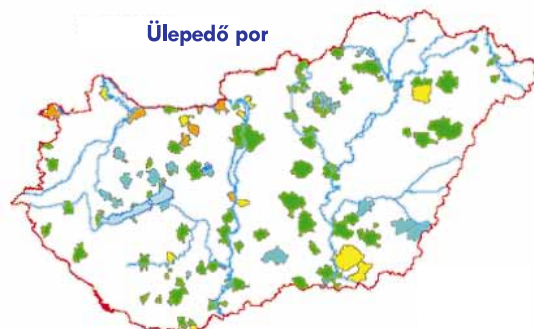
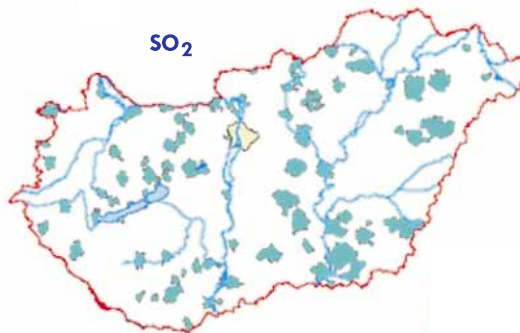
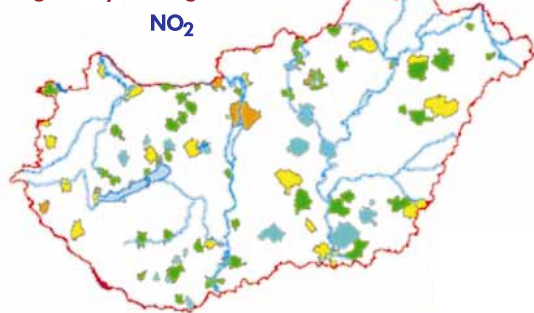
A fenntartható térségfejlődés célja, hogy a fejlődés a természeti és épített környezet értékeinek védelme mellett a lakosság életminőségének javulását és a mindezeket megalapozó gazdaság erőforrásainak kíméletes felhasználást is biztosítsa. Ezek teljesülését a kibocsátások, környezeti állapotmutatók és a környezeti kihívásokra adott válaszingtézkedések jellemzik.

Levegőminőség

A települési légszennyezettséget vizsgáló manuális mérőhálózat adatai alapján a nitrogén-dioxid tekintetében a levegőminőség a települések 77%-ában jó vagy kiváló minősítést kapott, csak Budapesten, Esztergomban, Lentiben és Gyöngyösön volt szennyezett a levegő. A települési kén-dioxid immisszió-adatok szerint Budapest kivételével

Manuális mérőhálózatban mért települések légszennyezettsége, 2006

Légszennyezettségi index

Jelmagyarázat

Blue square	Kiváló
Green square	Jó
Yellow square	Megfelelő
Orange square	Szennyezett
Red square	Erősen szennyezett

Forrás: KvVM - ÖLM

mindegyik mérőhálózatba tartozó településen kiváló volt a levegőminőség. 2006 folyamán az ülepedő por mennyisége 34 településen haladta meg a határértéket, 111 településen pedig jelentősen alatta maradt.

Az összesített *légszennyezettségi index* alapján egy településen sem volt a levegő erősen szennyezett 2006-ban, 10 település a szennyezett kategóriába, 21 pedig a kiváló kategóriába tartozott. Továbbra is jelentős az allergén *pollenek* okozta terhelés. Az Országos Közegészségügyi Intézet adatai szerint 2006-ban az „igen magas” (>100 pollen szem/m³) minősítést csak Tatabányán, Salgótarjánban és Egerben nem érte egyetlen nap sem a pollenkoncentráció. Az évi összes levegőben mért

átlagos pollenszám Pécsett volt a legmagasabb, és Tatabányán a legalacsonyabb.

Vízminőség

A *Duna* vízminősége a foszfor- és nitrogénterhelés esetében a hazai szakaszon I. és II. osztályú volt. A kommunális szennyvízterheléstől erősen függő coliform-szám a helyi adottságoktól függően változott, ebből a szempontból a legrosszabb a helyzet, Esztergornál és Budapest alatt, ahol csak III. és IV. osztályú volt. A *Tisza* a tápanyagterhelés értékei alapján az egész szakaszon többnyire II. osztályú volt.

A coliform-szám a Tiszán is a legrosszabb az összetevők között, III. és IV. osztályú, az alsó szakasz felé javuló.

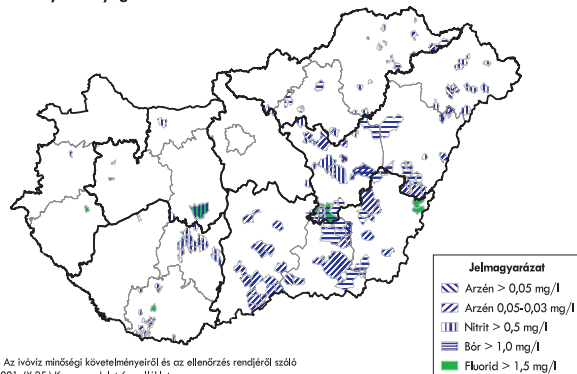
Nagy folyóink vízminősége								
Mintavétel helye	BO15 [mg/l]	Víz-minőségi osztály	Teljes foszfor [µg/l]	Víz-minőségi osztály	Klorofill-A [µg/l]	Víz-minőségi osztály	Coliform-szám [db /ml]	Víz-minőségi osztály
Duna: Rajka	2,52	I.	253,85	II.	10,09	II.	67	III.
Duna: Hercegszántó	2,24	I.	127,38	II.	19,67	II.	74,03	III.
Tisza: Tiszabecs	4,05	II.	82,08	I.	1,61	I.	30,53	III.
Tisza: Tiszasziget	1,73	I.	148	II.	20,28	II.	421	IV.

Az **ivóvíz minőségének** javítását a 201/2001-es kormányrendelet alapján 2006 végéig azokon a településeken kellett volna megoldani, ahol az arzén-koncentráció meghaladja a 30 µg/l-t, valamint azokon a településeken, ahol a nitrittel, bórral, fluoriddal szennyezett ivóvizek minősége nem felel meg az új határértékeknek. A térképen jelölt települések nagy többsége esetén még nincs megoldva ez a probléma. Ez ügyben az EU Kohéziós Alapja által támogatott észak-alföldi és dél-alföldi ivóvízminőség-javító programok hozhatnak megoldást. A szóba jött települések száma 873, a lakosság 25%-a érintett.

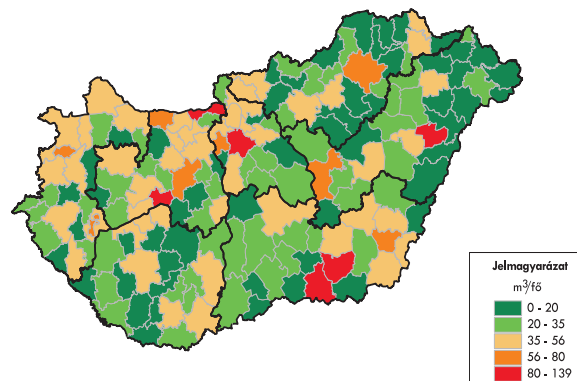
A szennyvíztisztításban jelentős fejlesztések zajlottak 2006-ban. Ennek köszönhető, hogy a biológiailag is **tisztított szennyvíz** aránya az összes elvezetett szennyvízből elérte országosan a 44%-ot. A csatornahálózaton összegyűjtött, de tisztítatlanul kibocsátott szennyvíz aránya 2006-ra országosan 6%-ra csökkent, bár nagyságrendjében ez még így is Miskolc, Szeged és Debrecen együttes éves vízfogyasztásának felel meg.

Az **egy főre jutó szennyvíz** mennyisége a vízfogyasztással együtt csökkent, országos átlagban 56 m³-re. A legfejlettebb ipari és városi térségek, a Dunántúl északi része, Budapest és agglomerációja, valamint a nagyobb városok kistérségei haladják meg az országos átlagot. Különösen sok vizet használó létesítmények települései, mint például a hévízes fürdők esetében is jelentős a szennyvízkibocsátás.

2006. december 25-ig ivóvízminőség-javításra kijelölt települések, főbb szennyezőanyagokként

Egy főre jutó elvezetett szennyvíz, 2006

Hulladékgazdálkodás

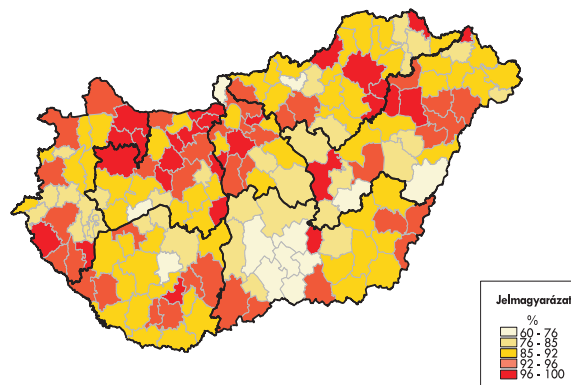
A **rendszeres hulladékgyűjtésbe bevont lakások aránya** 2006-ban elérte a 92%-ot. A folyamatos fejlesztések hatására a legrosszabb arányt elérő kistérségekben (mórahalmi, kiskunmajsai, dombóvári, kisteleki) is 60% feletti a gyűjtés aránya. Az országos átlag feletti értékeket mutat a Dunántúl északi részén több település és számos nagyváros környéke.

2006-ban a legtöbb begyűjtött **veszélyes hulladék** a nagy vegyipari üzemeknek, az állati termék feldolgozóknak és a jelentősebb egészségügyi intézményeknek otthont adó kistérségekből került elszállításra. A kezelési módok közül a hasznosításra inkább az iparosodottabb térségekben, az ártalmatlanításra az égetők és lerakók térségeiben, míg az előkezelésre szinte minden kistérségben van példa.

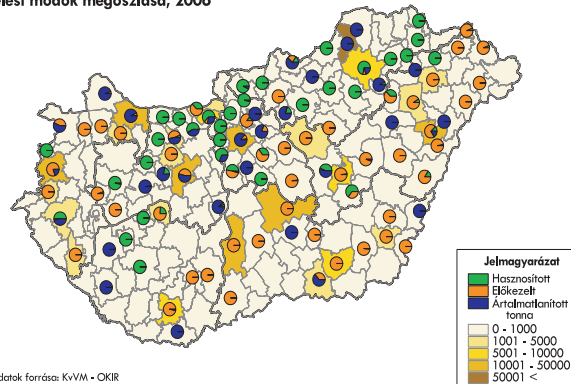
Kármentesítés

Az Országos Környezeti Kármentesítési Program (OKKP) keretében 12 helyen folyt környezeti kármentesítés, melyek közül a legjelentősebb munka a budafoki barlanglakások műszaki beavatkozásának II. üteme volt. Folytatódott a Metallochemia budatétényi telepén a szennyezés felszámolása, a gyár egykori területén a kármentesítés befejeződött, a környező ingatlanok ólom-

Rendszeres hulladékgyűjtésbe bevont lakások aránya, 2006

A begyűjtött veszélyes hulladék mennyisége és a kezelési módok megoszlása, 2006

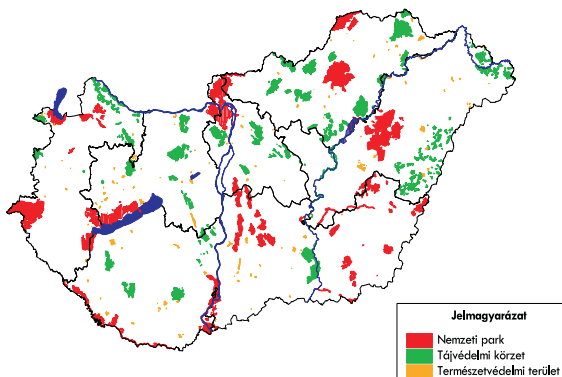
Alapadatok forrása: KvVM - OKI

mal szennyezett talajának cseréje a tervek szerint folyt. Jelentős feladat volt a Szekszárd lőtéri beavatkozás, az Üröm-Csókavár csurgalékvíz tisztítása és a békéscsabai volt Patyolat-telep kármentesítése.

Természetvédelem

Az egyedi jogszabállyal védett természeti területek kiterjedése 2006-ban elérte a 874 441 hektárt, az ország területének 9,4%-át. Négy új természetvédelmi terület létesült, egy került bővítésre és egy természetvédelmi terület minősült át országos jelentőségűvé, összesen 352 ha területen. Az erdőterület nagysága 2006-ban 1 869 300 hektár volt, ezzel az ország erdőssültsége 20,1%-ra nőtt. Az erdőgazdálkodási célú terület viszont már 2006-ban az ország 21,5%-a volt.

Országos jelentőségű természetvédelmi területek, 2006

Műemlékvédelem

2006-ban a települések mintegy kétharmada rendelkezett műemlékkel. A műemlékállomány 44 településen összesen 101 műemlékkel, illetve műemlék-együttessel gyarapodott, ebből 5 településen nem volt korábban jogszabállyal védett épület. Az országosan védett műemléket nélkülöző települések jellemzően a nagyvárosok, elsősorban Budapest, Szeged és Miskolc körül, a Dél-Alföldön és Baranya, valamint Zala megye aprófalvas térségeiben fordulnak elő.

Magyarország műemlékekkel rendelkező települései és műemlékké nyilvánítások, 2006

